

Změny v prostorovém rozmístění trvalého bydlení a obyvatelstva v Praze: období socialistického a postsocialistického města

Darina Posová

Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta

katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

ÚVOD

Příspěvek hodnotí rozložení obyvatelstva, bytů i domů a tím se snaží přispět k poznání zásadních změn v prostorové struktuře postkomunistické metropole na příkladu hlavního města Prahy. Příspěvek využívá srovnání dvou období 1980-1991 a 1991-2001 pro znázornění trendů v rozmístění obyvatelstva a trvalého bydlení ve dvou odlišných etapách: socialistického a postsocialistického města. Příspěvek sleduje prostorové rozložení bytů různého stáří, aby tak poukázal na hlavní směry nové bytové výstavby v socialistickém a postsocialistickém městě. Předkládaný příspěvek si klade za cíl zjistit nejvýznamnější změny v prostorovém rozmístění bydlení i obyvatelstva socialistické a postsocialistické Prahy a tím poukázat na probíhající proces suburbanizace.

PROSTOROVÉ VYMEZENÍ ÚZEMNÍCH ZÓN V RÁMCI METROPOLITNÍ OBLASTI PRAHY

Pro sledování změn v prostorovém rozmístění obyvatelstva, trvale obydlých bytů a domů je nejprve území metropolitní oblasti Prahy rozčleněno do několika zón. Tyto zóny jsou vymezeny z morfoloického a vývojového hlediska využitím městských částí hlavního města Prahy a okresů Praha-západ a Praha-východ. Řada výpočtů je provedena na úrovni městských částí Prahy a obcí jejího zázemí. Podrobnější územní členění (nejlépe na základní sídelní jednotky) by lépe zohlednilo vývoj a morfoloii města. Nicméně pro potřeby tohoto příspěvku jsou data za základní územní jednotky (městské části a obce) dostačující. Přesnější vymezení geneticko-morfoloických územních zón použil Sýkora (2001) při sledování počtu obyvatel, hustoty zalidnění a rozlohy těchto zón v roce 1991. Vzhledem k současnému obtížnému získávání dat z roku 2001 za základní sídelní jednotky je vymezení jednotlivých územních zón provedeno za větší územní jednotky, což může vykazovat některé nedostatky.

Centrum města, zahrnující historické jádro, tvoří městské části Praha 1 a Praha 2. Vnitřní město představuje především území čtvrtí činžovních domů a vilových čtvrtí. Vnitřní město obklopuje centrum města a tvoří ho městské části Praha 3, Praha 10, Praha 4, Praha 5, Praha 6, Praha 7, Praha-Troja, Praha 8 a Praha 9. Zónu sídliště reprezentují zejména sídliště panelových domů, respektive i zahradní města. Za sídliště jsou považovány městské části Praha-Letňany, Praha 14, Praha 15, Praha-Petrovice, Praha 11, Praha-Kunratice, Praha-Libuš, Praha 12, Praha 13 a Praha-Řepy. Z hlediska morfoloického tvoří centrum města, vnitřní město a sídliště převážně kompaktní zástavba, proto je toto území (267,19 km²) označeno za kompaktní město. Hustota zalidnění v kompaktním městě činí 4015 obyvatel/km². Vymezení hranice kompaktního města na základě morfoloie města považuji za klíčové při výzkumu procesu suburbanizace a ostatních urbanizačních procesů. Ztotožňuji se s tvrzením Sýkory (2002), že k suburbanizaci dochází výstavbou v lokalitách oddělených od kompaktního města rozsáhlými neurbanizovanými celky.

Za hranicí kompaktního města se nachází vnější město (228,67 km²), což je území v rámci administrativní hranice Prahy vyznačující se nižší hustotou zástavby a nižší hustotou zalidnění (1/9 bytů a 1/10 obyvatel na 1 km² kompaktního města). Území hlavního města, které leží mimo kompaktní město, v tomto případě nazvané jako vnější město, a zázemí Prahy, které představuje území okolních okresů Praha-západ a Praha-východ, lze považovat za příměstskou zónu. Zázemí Prahy je charakteristické ještě nižší hustotou zalidnění a osídlení než vnější město. Prostor metropolitní oblasti je možné rozčlenit jako území kompaktního města a příměstské zóny, jako území hlavního města Prahy a jeho zázemí.

PROSTOROVÉ ROZMÍSTĚNÍ OBYVATELSTVA A TRVALÉHO BYDLENÍ V PRAZE

Jelikož v posledních dvaceti letech docházelo v metropolitní oblasti Prahy k významnému populačnímu poklesu v centru města i vnitřním městě a naopak v posledním desetiletí narostl počet obyvatel v příměstské oblasti (tab. 1), rozhodla jsem se v příspěvku věnovat se nejen obyvatelstvu a jeho změnám v rozmístění v metropolitní oblasti Prahy, ale také více sledovat trvale obydlený bytový fond - změny v prostorovém rozmístění bytů a domů v letech 1980-1991, 1991-2001 a současné prostorové rozložení trvale obydlených bytů podle období výstavby domů (k r. 2001). Současnými změnami v rozmístění obyvatelstva v metropolitní oblasti Prahy mezi lety 1991 a 2001 se také stručně zabývali Ouředníček a Sýkora (2002). Narozdíl od Ouředníčka a Sýkory (2002) záměrně sleduji dvě období, 1980-1991 a 1991-2001, protože je používám pro znázornění trendů v rozmístění obyvatelstva i trvalého bydlení v socialistickém a postsocialistickém městě.

ZMĚNY V ROZMÍSTĚNÍ OBYVATELSTVA A BYDLENÍ V ÚZEMNÍCH ZÓNÁCH V RÁMCI METROPOLITNÍ OBLASTI PRAHY

V hlavním městě České republiky poklesl počet obyvatel zejména v centrálních městských částech Praha 1 a Praha 2 o 18 % v období 1991-2001 (respektive o 19 % v období 1980-1991), dále ve vnitřním městě o 8 % (respektive o 11 %) (tab. 1). K největšímu populačnímu přírůstku za sledovaná dvě desetiletí došlo v letech 1980-1991 v zóně sídlišť a to o 108 %, neboť zde docházelo k masivní výstavbě panelových domů. K velkému relativnímu nárůstu počtu obyvatel docházelo v této zóně i počátkem 90. let 20. století, kdy se dokončovala sídlištní výstavba. Zatímco vnější město v prvním sledovaném období 1980-1991 populačně stagnovalo, ve druhém sledovaném období populačně narostlo o 9 % (tab. 1). V zázemí Prahy dokonce došlo v letech 1980-1991 k populačnímu úbytku, zatímco v letech 1991-2001 počet obyvatel narostl o 7 %.

Tabulka 1: Změny v rozmístění obyvatelstva v obdobích 1980-1991 a 1991-2001

Obyvatelstvo	1980	1991	2001	1991-1980	2001-1991	1991/1980 *100 [%]	2001/1991 *100 [%]
centrum města (I)	128679	104463	85584	-24216	-18879	81,18	81,93
vnitřní město (II)	828784	737677	677540	-91107	-60137	89,01	91,85
sídlště (III)	136307	283604	309598	147297	25994	208,06	109,17
kompaktní město (I-III)	1093770	1125744	1072722	31974	-53022	102,92	95,29
vnější město (IV)	88416	88430	96384	14	7954	100,02	108,99
hl. m. Praha (I-IV)	1182186	1214174	1169106	31988	-45068	102,71	96,29
zázemí Prahy (V)	172884	167421	179150	-5463	11729	96,84	107,01
příměstská oblast (IV-V)	261300	255851	275534	-5449	19683	97,91	107,69
metropolitní oblast (I-V)	1355070	1381595	1348256	26525	-33339	101,96	97,59

Pramen: SLDB 1980, 1991, 2001

Poznámky: centrum města - Praha 1-2; vnitřní město - Praha 3-10, Troja; sídlště - Praha 11-15, Letňany, Petrovice, Kunratice, Libuš, Řepy; vnější město - ostatní městské části Prahy; zázemí Prahy - okresy Praha-západ a Praha-východ

Jak je patrné z tabulek 1 a 2, změny v prostorovém rozmístění obyvatelstva korespondují se změnami rozmístění trvale obydlených bytů v rámci metropolitní oblasti Prahy. V Praze poklesl počet bytů opět zejména v centrálních městských částech Praha 1 a Praha 2 o 13 % v období 1991-2001 (o 12 % v období 1980-1991). K největšímu relativnímu nárůstu počtu bytů za sledované období došlo mezi roky 1980 a 1991 v zóně sídlšť a to o 121 % a k relativnímu nárůstu počtu bytů o 16 % i v následujícím období 1991-2001 (tab. 2). Zatímco vnější město i zázemí Prahy v prvním sledovaném období ukazovalo jen nepatrný nárůst nebo stagnaci v počtu trvale obydlených bytů, pro druhé období byl typický relativní přírůstek bytů o 11 % ve vnějším městě, o 8 % v zázemí Prahy a o 9 % v celé příměstské oblasti (tab. 2).

Tabulka 2: Změny v rozmístění trvale obydlených bytů v obdobích 1980-1991 a 1991-2001

Trvale obydlené byty	1980	1991	2001	1991-1980	2001-1991	1991/1980 *100 [%]	2001/1991 *100 [%]
centrum města (I)	49641	43869	38292	-5772	-5577	88,37	87,29
vnitřní město (II)	322396	318564	305360	-3832	-13204	98,81	95,86
sídlště (III)	46138	101793	118209	55655	16416	220,63	116,13
kompaktní město (I-III)	418175	464226	461861	46051	-2365	111,01	99,49
vnější město (IV)	30566	31578	35079	1012	3501	103,31	111,09
hl. m. Praha (I-IV)	448741	495804	496940	47063	1136	110,49	100,23
zázemí Prahy (V)	58831	59168	64179	337	5011	100,57	108,47
příměstská oblast (IV-V)	89397	90746	99258	1349	8512	101,51	109,38
metropolitní oblast (I-V)	507572	554972	561119	47400	6147	109,34	101,11

Pramen: SLDB 1980, 1991, 2001

Poznámky: centrum města - Praha 1-2; vnitřní město - Praha 3-10, Troja; sídlště - Praha 11-15, Letňany, Petrovice, Kunratice, Libuš, Řepy; vnější město - ostatní městské části Prahy; zázemí Prahy - okresy Praha-západ a Praha-východ

V Praze poklesl počet domů v centru města v období 1980-1991 o 10 % a mírněji i v období 1991-2001 v centru, v letech 1991-2001 i ve vnitřním městě (tab. 3). Zatímco kompaktní město v letech 1980-1991 v počtu domů ještě mírně narůstalo, v letech 1991-2001 stagnovalo. Vnější město naopak v prvním sledovaném období stagnovalo a v druhém sledovaném období dosáhl relativní přírůstek trvale obydlených domů 108 % (tab. 3). Zázemí Prahy i celá příměstská oblast vykazovaly srovnatelnou stagnaci a srovnatelný relativní přírůstek (109 %).

Tabulka 3: Změny v rozmístění trvale obydlených domů v obdobích 1980-1991 a 1991-2001

Trvale obydlené domy	1980	1991	2001	1991-1980	2001-1991	1991/1980 *100 [%]	2001/1991 *100 [%]
centrum města (I)	4757	4297	4213	-460	-84	90,33	98,05
vnitřní město (II)	78043	78968	76408	925	-2560	101,19	96,76
sídliště (III)	11099	13948	15769	2849	1821	125,67	113,06
kompaktní město (I-III)	93899	97213	96390	3314	-823	103,53	99,15
vnější město (IV)	20248	20425	22107	177	1682	100,87	108,24
hl. m. Praha (I-IV)	114147	117638	118497	3491	859	103,06	100,73
zázemí Prahy (V)	41799	41090	44962	-709	3872	98,30	109,42
příměstská oblast (IV-V)	62047	61515	67069	-532	5554	99,14	109,03
metropolitní oblast (I-V)	155946	158728	163459	2782	4731	101,78	102,98

Pramen: SLDB 1980, 1991, 2001

Poznámky: centrum města - Praha 1-2; vnitřní město - Praha 3-10, Troja; sídliště - Praha 11-15, Letňany, Petrovice, Kunratice, Libuš, Řepy; vnější město - ostatní městské části Prahy; zázemí Prahy - okresy Praha-západ a Praha-východ

Během celého sledovaného období nejvýrazněji klesal počet obyvatel a bytů především v centru města a také ve vnitřním městě. Podle Sýkory a Čermáka (1998) nebyl pokles počtu obyvatel v centrálních a vnitřních částech města způsoben pouze demografickými změnami, jako je stárnutí populace a zmenšování velikostí domácností, ale také úbytkem rezidenční funkce. V socialistickém městě klesal počet obyvatel v centru a ve vnitřním městě z důvodu, že se obyvatelstvo soustřeďovalo především do nově vystavěných sídlišť. Druhým faktorem, který ovlivnil snížení počtu bytů, domů a vedl k úbytku obyvatelstva v centru města i ve vnitřním městě, bylo zanedbávání údržby bytového fondu v těchto lokalitách. Tím docházelo postupně ke ztrátě obytné způsobilosti bytů pro jejich zchátralost. Domácnosti byly nuceny stěhovat se ze starých čtvrtí s nevyhovujícím bytovým fondem do nových velkých obytných komplexů na okraji kompaktního města. V postsocialistickém městě docházelo v centrálních a vnitřních částech města k dalšímu snížení počtu bytů a tím i úbytku obyvatelstva. Jak uvádějí Ouředníček a Sýkora (2002), nejvýraznější populační změna se odehrála v centru Prahy a byla zhruba rovnocenně způsobena migrací i přirozenou měnou, rovněž ve vnitřním městě stojí za zmínku postupně narůstající míra úbytků přirozenou měnou i migrací. Kromě výše zmíněných demografických změn, souvisejících se stárnutím populace a snižováním počtu členů v domácnostech, a s nimi spojeným úbytkem obyvatelstva v těchto dvou územních zónách, se zde opět snižoval podíl rezidenční funkce, tentokrát především v důsledku komercializace. Bydlení, nekomerční a méně výnosné aktivity byly nahrazovány progresivnějšími komerčními funkcemi. Ze zchátralých domů a budov ve špatném fyzickém stavu byli vymístěni původní obyvatelé a docházelo k demolici těchto budov. Takové domy byly nahrazeny novými budovami pro komerční využití zajišťující vyšší zisky. Některé byty v centrálních částech Prahy byly vyjmuty z bytového fondu a byly přetvořeny na kanceláře či ubytovací zařízení. Přeměna bydlení na kancelářské plochy byla stimulována odlišným způsobem stanovení nájemného, určeného na tržním základě, za nebytové prostory a obvykle regulovaného nájemného za byty. Podobně ostrý kontrast existoval i mezi tržním nájemným za luxusní bydlení pro cizince a regulovaným nájemným průměrných domácností (Sýkora 2001). Původní nájemníci byli vystěhováni do vysokopodlažních panelových domů v zóně sídlišť. I když docházelo k výstavbě nových bytů v půdních vestavbách a v nejvyšších patrech víceúčelových novostaveb v centru Prahy, jejich podíl nebyl výrazný. Jen ve vybraných, územně ne příliš rozsáhlých lokalitách docházelo k revitalizaci obytných domů spojené s příchodem příjmově silnějších obyvatel - gentifikaci. Tento proces, kdy se znovu objevují atraktivní lokality pro bydlení v centru města, není v Praze zatím tak významný. I v tomto případě se příjmově slabší domácnosti byly nuceny odstěhovat. Pouze domácnosti s vyššími

příjmy se mohly stěhovat do nových luxusních rezidenčních okrsků v příměstské zóně, do vlastních rodinných domků s lepším životním prostředím a nižším dopravním zatížením.

V zóně sídlišť docházelo v období socialismu k nejmarkantnějším přírůstkům obyvatelstva, bytů, ale i domů, neboť se právě zde v rámci komplexní bytové výstavby stavělo velké množství nových bytů a nedbalo se na udržování bytového fondu centrálních a vnitřních částí města. Tím se do této zóny stěhovalo velké množství obyvatel, často zakládající rodiny, mladé rodiny s dětmi a obyvatelstvo v produktivním věku. Zatímco v letech 1980-1991 byl nárůst počtu obyvatel, bytů a domů ze všech sledovaných zón nejmarkantnější v sídlišťích, v následujícím období 1991-2001 se počet obyvatel, bytů i domů nadále zvyšoval, ale už ne tak výrazně. Do zóny sídlišť se koncentrovalo obyvatelstvo do posledních nově vystavěných panelových domů, jejichž výstavba byla zpravidla zahájena ještě koncem 80. let 20. století a dokončena až v 90. letech, jen výjimečně se jednalo o projekty nového typu. Ve sledovaném desetiletí 1991-2001 byl relativní přírůstek obyvatelstva srovnatelný v zóně sídlišť a v příměstské zóně, neboť pro toto období je charakteristické jednak doznívání sídlištní výstavby počátkem 90. let 20. století a jednak se začíná v 2. polovině 90. let významněji realizovat výstavba nových rodinných domků v příměstské oblasti jako projev procesu suburbanizace.

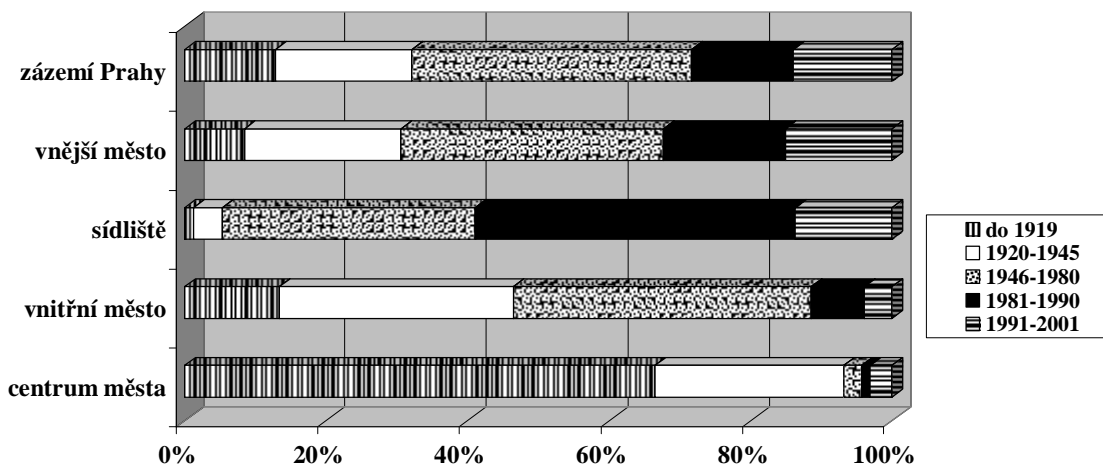
Zatímco příměstská zóna (vnější město a zázemí Prahy) v počtu obyvatel i domů v letech 1980-1991 téměř stagnovala až ztrácela, v období 1991-2001 docházelo k přírůstku obyvatelstva, bytů a domů. V období socialismu se uplatňovala středisková soustava osídlení, podle které byla na jedné straně určena střediska, která se rozvíjela, a na druhé straně nestředisková sídla, která se jen udržovala nebo byla předurčena k postupné změně z obytné na rekreační funkci. V zázemí Prahy v socialistickém období byla řada menších sídel využívána převážně k rekreačním účelům, pro trvalé bydlení v okolí Prahy byla hlavně určena menší města (např. města s průmyslovou výrobou). V postsocialistickém období začínalo být pro bydlení atraktivní území v příměstské oblasti, zejména při administrativní hranici Prahy, zahrnující jak menší sídla v zázemí Prahy tak i lokality za hranicemi kompaktního města, kde byly postaveny nové okrsky rodinných domků. Začal se zde znovu projevovat proces suburbanizace, který byl v období socialismu potlačen.

ROZMÍSTĚNÍ BYTŮ PODLE OBDOBÍ VÝSTAVBY V METROPOLITNÍ OBLASTI PRAHY NA ÚROVNI ÚZEMNÍCH ZÓN

Zásadní přesuny obyvatelstva se uskutečňují zpravidla do oblastí nové bytové výstavby, což přispívá ke změnám v prostorovém rozložení obyvatelstva. Proto jsou do příspěvku zařazeny kapitoly pojednávající o stáří bytového fondu v jednotlivých územních zónách a poté podrobněji i v základních územních jednotkách.

Největší podíl bytů v domech postavených v centru města pochází z období výstavby do roku 1919 (66 %), méně pak z období 1920-1945 (27 %), ve vnitřním městě z období 1946-1980 (42 %) a 1920-1945 (33 %), v zóně sídlišť z let 1981-1990 (45 %) a 1946-1980 (36 %), ve vnějším městě z let 1946-1980 (37 %) a 1920-1945 (22 %), v zázemí Prahy z období 1946-1980 (40 %), jak uvádí graf 1.

Graf 1: Podíl trvale obydlených bytů v jednotlivých územních zónách podle období výstavby

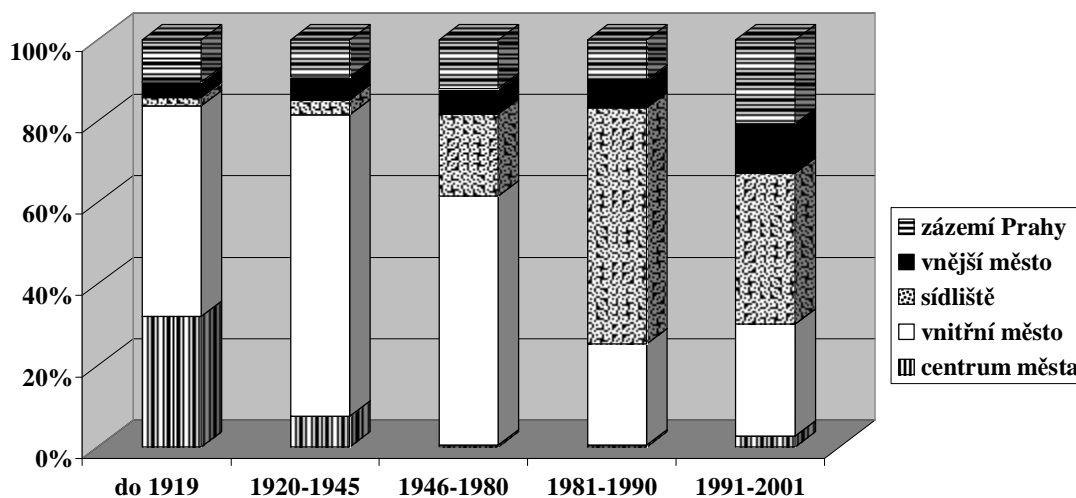

Pramen: SLDB 2001

Poznámka: 100 % - byty v jedné územní zóně; do 1919 - byty v domech vystavěných do roku 1919 a nezjištěné

Z procentuálního zastoupení bytů v rámci každého období (graf 2) je patrné, že největší podíl bytů v domech postavených do roku 1919 se nachází ve vnitřním městě (52 %) a v centru města (32 %), v období 1920-1945 ve vnitřním městě (74 %), v období 1946-1980 ve vnitřním městě (61 %) a také i v zóně sídlišť (20 %), v letech 1981-1990 v zóně sídlišť (58 %) a ve vnitřním městě (25 %), v letech 1991-2001 v zóně sídlišť (37 %), ve vnitřním městě (27 %) a v zázemí města (21 %). Naopak v obdobích 1946-1980 a 1981-1990 podíl bytů v domech postavených v centru Prahy nedosahuje ani 0,5 %.

Graf 2: Podíl trvale obydlených bytů v jednotlivých obdobích výstavby podle územních zón

Pramen: SLDB 2001

Poznámka: 100 % - byty v jednom časovém období; do 1919 - byty v domech vystavěných do roku 1919 a nezjištěné

Z obou grafů 1 i 2 vyplývá, že z období socialistického města (1946-1990) pochází nejméně nově postavených bytů v centru Prahy. Nejvyšší podíl bytů z období 1920-1945, charakteristický pro vnitřní město, se v letech 1981-1990 snížil ve prospěch sídlišť. Značný podíl bytů z let 1981-1990, typický pro sídliště, se v období postsocialistického města (1991-2001) snížil ve prospěch zázemí Prahy a vnějšího města. Uvedené hodnoty potvrzují, že v centru Prahy se v období socialismu většinou neinvestovalo do výstavby nových bytů. Nejmenší absolutní počty bytů ze všech sledovaných období a územních zón pocházejí právě z období 1946-1980 a 1981-1990 v centru města. V příměstské oblasti (ve vnějším městě a v zázemí Prahy) lze pozorovat rovnoměrnější zastoupení bytů různého stáří ve srovnání s jinými územními zónami.

ROZMÍSTĚNÍ OBYVATELSTVA A TRVALÉHO BYDLENÍ V METROPOLITNÍ OBLASTI PRAHY NA ÚROVNI ZÁKLADNÍCH ÚZEMNÍCH JEDNOTEK

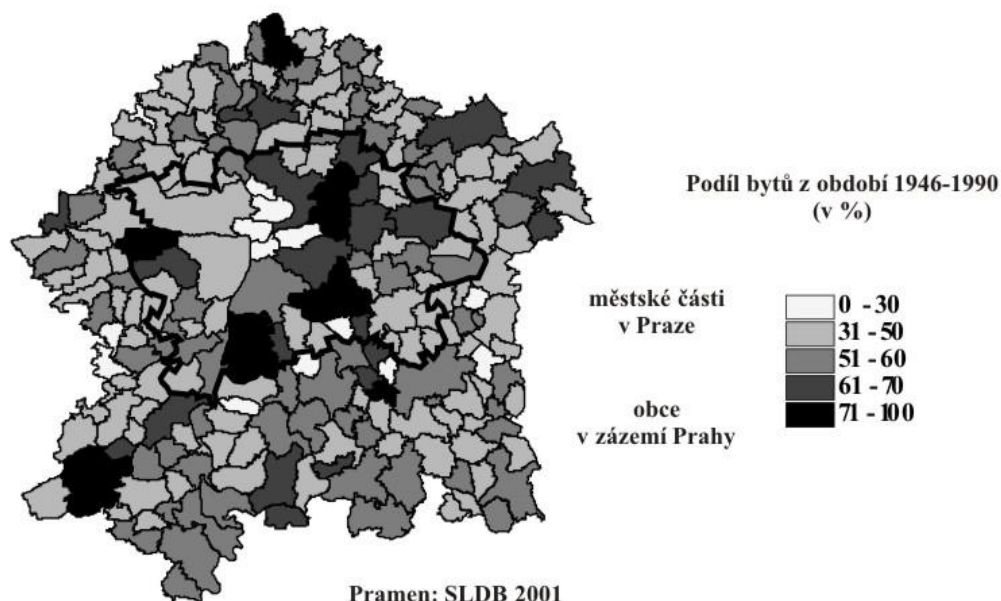
Pro potvrzení a rozšíření závěrů z předchozích kapitol je vhodnější hodnocení přírůstků a úbytků obyvatelstva, bytů i domů a zastoupení bytů různého stáří na úrovni vymezených zón doplnit a upřesnit ještě o analýzu za základní územní jednotky.

ROZMÍSTĚNÍ BYTŮ PODLE OBDOBÍ VÝSTAVBY V METROPOLITNÍ OBLASTI PRAHY NA ÚROVNI ZÁKLADNÍCH ÚZEMNÍCH JEDNOTEK

Nejvýznamnější podíl nejstarších bytů (období výstavby domů do r. 1919) je typický pro centrální části Prahy - Praha 1 (71 %) a Praha 2 (64 %). Při těchto výpočtech je za 100 % považován počet bytů v každé základní územní jednotce. Z meziválečného až válečného období 1920-1945 se největší podíl bytů nachází v městských částech, které obklopují centrum města, Praha 3 (49 %), Praha 7 (59 %), Praha 6 (42 %) a v městské části Praha-Velká Chuchle (42 %) na jihovýchodě Prahy.

Souhrnně pro socialistické město je typická výstavba velkých obytných souborů (z let 1946-90) v městských částech Prahy, které se táhnou od severu až severovýchodu města směrem na jih (kartogram 1), z nichž nejmarkantnější podíl bytů z období socialismu tvoří byty v městských částech Praha-Letňany (90 %), Praha 9 (71 %), Praha 15 (82 %), Praha-Petrovice (94 %), Praha 11 (95 %), Praha 12 (89 %). Na západě se značný podíl bytů z období socialismu nachází v městských částech Praha-Řepy (77 %) a Praha-Zličín (75 %). V zázemí Prahy z období socialismu pocházejí více než tři čtvrtiny bytů v obcích Odolena Voda (83 %), Mníšek pod Brdy (76 %) a Modletice (82 %). Ve všech zmíněných městských částech a obcích převažují byty z tohoto období v bytových domech nad byty v rodinných domech. Na počátku tohoto období se stavěly nevelké obytné soubory, nejprve cihlové. Postupně se přecházelo k používání panelů a vznikaly větší obytné komplexy. Teprve v druhé polovině a koncem tohoto období probíhala výstavba nejrozsáhlejších sídlišť, reprezentovaných Severním Městem, Jižním Městem (Praha 11) a řadou dalších tehdy na periferii Prahy. Neboť hodnocení přírůstků a úbytků obyvatelstva, bytů i domů je provedeno za dvě období, 1981-1990 a 1991-2001, je zastoupení bytů podle období výstavby sledováno za stejná období, tudíž je pro tyto účely období výstavby sídlišť ještě rozděleno na 1946-1980 a 1981-1990.

Kartogram 1: Byty vystavěné v období 1946-1990 v metropolitní oblasti Prahy

Největší procentuální zastoupení trvale obydlených bytů v domech postavených v letech 1946-1980 se v Praze vyskytuje v pásu, který tvoří městské části rozprostírající se od severu až severovýchodu k jihu až jihovýchodu hlavního města: Praha 8 (60 %), Praha-Letňany (61 %), Praha-Čakovice (59 %), Praha-Kbely (58 %), Praha 9 (67 %), Praha 10 (55 %), Praha 4 (51 %) a Praha 11 (63 %). V okresech Praha-západ a Praha-východ se nacházejí další lokality, kde převažují byty stejného stáří, zpravidla při vnějším okraji příměstské zóny: Odolena Voda (74 %), Husinec (57 %) a Klecany (53 %) na severu, Mníšek pod Brdy (64 %) na jihozápadě, Kostelec u Křížků (53 %) na jihu a Čelákovice (55 %) na východě. V obci Kostelec u Křížků se nacházejí všechny byty v rodinných domech a v obci Husinec tvoří více než polovinu (57 %) trvale obydleného bytového fondu z období výstavby 1946-80 byty v rodinných domech, v ostatních jmenovaných základních územních jednotkách převažují byty z let 1946-80 v bytových domech.

Trvale obydlené byty v domech postavených v letech 1981-1990 tvoří největší podíl v městských částech Praha-Řepy (69 %), Praha 13 (63 %) a Praha-Zličín (50 %) na západě, Praha 12 (49 %) a Praha-Libuš (53 %) na jihu, Praha 15 (47 %), Praha-Petrovice (88 %) a Praha 11 (32 %) na jihovýchodě města a dále na jihovýchod od Prahy v jejím zázemí v obcích Modletice (43 %), Dobřejovice (31 %) a na východním okraji Prahy v městských částech Praha-Újezd nad Lesy (40 %) a Praha 14 (30 %). Jen v obci Dobřejovice převažují byty v rodinných domech (59 %) vystavěné v letech 1981-1990 nad byty v bytových domech.

Socialismus poznamenal Prahu a jiná naše města hromadnou a soustředěnou výstavbou bytů formou velkých obytných souborů, jimž se postupně začalo říkat „sídlště“ (Musil 2002). Ta vytvářejí v pásu táhnoucím se od severu a východu k jihu až jihozápadu otevřený prstenec obklopující vnitřní město. Rezidenční suburbanizace byla v období centrálního plánování potlačena, individuální výstavba byla omezena. Výstavba bytů v zázemí Prahy převážně

v bytových domech se v socialistickém období realizovala v průmyslových městech Mníšek pod Brdy, Čelákovice a v obci Odolena Voda v souvislosti se závodem Aero Vodochody v bezprostřední blízkosti obce. Kromě těchto výjimek obce v zázemí Prahy nebyly zpravidla určeny k výstavbě nového trvalého bydlení. V důsledku komplexní bytové výstavby v Praze a vlivem střediskové soustavy osídlení, kdy byly podporovány pouze střediskové obce, byla v období socialismu menší sídla v okolí Prahy využívána spíše k rekreačním účelům.

Nejatraktivnější lokality nové bytové výstavby v letech 1991-2001 se nacházejí především v jihovýchodní a jižní části Prahy a na ni navazujících přilehlých obcích okresů Praha-západ a Praha-východ, které je možné chápat jako dvě (až tři) oblasti: (Ia) Praha-Újezd (68 % bytů z období 1991-2001), Praha-Benice (35 %), Nupaky (39 %, tj. jen 15 bytů), (Ib) Praha-Kunratice (44 %), Vestec (54 %), Jesenice (35 %), Psáry (31 %), (II) Dolní Břežany (35 %), Ohrobec (46 %) a Zvole (40 %). Mezi další lokality s významným podílem nových trvale obydlených bytů patří Praha 13 (32 %) a blízká obec Ořech (35 %) na západě, Praha-Vinoř (33 %) na severovýchodě a Praha-Koloděje (31 %) na východě. V Praze 13 zcela dominují nové byty (vystavěné v letech 1991-2001) v bytových domech (96 %) nad byty v rodinných domech, v městských částech Praha-Újezd, Praha-Kunratice a Praha-Vinoř tvoří byty v bytových domech tři čtvrtiny trvale obydleného bytového fondu z let 1991-2001.

Během 90. let 20. století (zejména od 2. poloviny 90. let) se pro trvalé bydlení stávala přitažlivá menší sídla v okolí Prahy. Ve výše jmenovaných oblastech, zvláště tam, kde převažují byty v rodinných domech (Praha-Benice, Vestec, Jesenice, Psáry, Dolní Břežany, Ohrobec, Zvole, Ořech, Praha-Koloděje), většinou docházelo ke znovuoživení procesu rezidenční suburbanizace. Oblasti v zázemí Prahy a obvodové části hlavního města začaly být preferovány především z důvodu touhy bydlet ve vlastním rodinném domě. Zakládající rodiny s dětmi dávají přednost bydlení v rodinných domech se zahradou ve zdravějším životním prostředí. Mnohé domácnosti upřednostňují oblasti s nižší hustotou zalidnění a zástavby, ve venkovském prostředí, v blízkosti nebo přímo v oblastech příměstské rekreace, které se vyznačují klidnějším prostředím, čistějším vzduchem a menším dopravním hlukem ve srovnání s hustě zastavěným kompaktním městem. Zvláště jihovýchodní okrajové části hlavního města Prahy nabízejí větší podíl nezastavěné plochy ve srovnání se severozápadem města, tudíž jsou zde větší možnosti pro rezidenční suburbanizaci. Přestože má Praha dostatek ploch pro rezidenční výstavbu v rámci administrativních hranic města, jsou některé z projektů nové bytové výstavby soustředěny do zázemí města. Příměstský prostor za administrativní hranice Prahy se vyznačuje nižšími cenami pozemků a nižšími náklady na stavbu i bydlení.

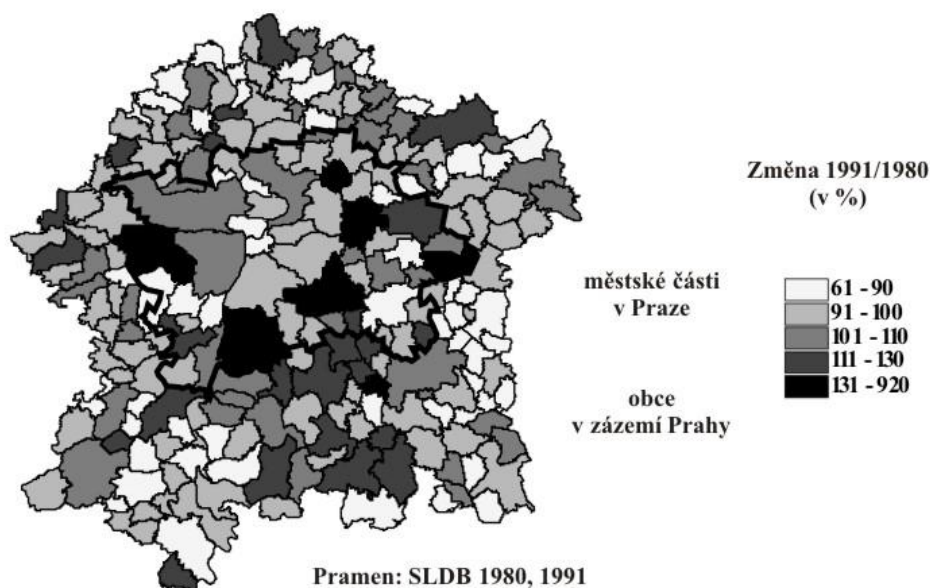
ZMĚNY V ROZMÍSTĚNÍ OBYVATELSTVA A BYDLENÍ V MĚSTSKÝCH ČÁSTECH PRAHY A OBCÍCH JEJÍHO ZÁZEMÍ

Stěžejní část příspěvku, která vychází z hodnocení změn v rozložení obyvatelstva a trvalého bydlení v územních zónách v socialistickém i postsocialistickém městě a navazuje na prostorové rozmístění bytů podle stáří v metropolitní oblasti Prahy, je věnována změnám v prostorovém rozmístění obyvatelstva a trvalého bydlení v základních územních jednotkách ve dvou obdobích: 1980-1991 a 1991-2001. Pro výpočty je zde použito přírůstků a úbytků obyvatelstva, bytů i domů. Při následujícím výčtu lokalit nejsou zmíněny základní územní jednotky s relativními přírůstky obyvatelstva a bytů do 30 %, absolutními populačními přírůstky do 100 obyvatel a absolutními přírůstky bytů do 25.

K největším relativním populačním a bytovým přírůstkům v období 1980-1991 došlo pouze v rámci hlavního města Prahy (vyjma obce Modletice) v následujících městských částech: na

západě Praha 13, Praha-Řepy a Praha-Zličín, na jihu Praha 12 a Praha-Libuš, na jihovýchodě Praha 15, Praha 11 a Praha-Petrovice, na východě Praha 14 a Praha-Újezd nad Lesy, na severu Praha-Letňany (kartogram 2). V zázemí Prahy hodnoty takových relativních přírůstků dosáhla pouze obec Modletice. V těchto lokalitách se v současnosti nachází více než 88 % bytů z období 1981-1990 v bytových domech (v m. č. Praha-Újezd nad Lesy - 77 %) (tab. 4). Všechny výše zmíněné městské části byly v úvodu vymezeny jako sídliště (kromě m. č. Praha-Zličín a Praha-Újezd nad Lesy). Nejzajímavější je Praha 13, která v období 1980-1991 zvětšila svůj počet obyvatel i bytů více než 9krát. Praha-Řepy a Praha-Petrovice narostly více než 6krát, Praha 12, Praha-Libuš a Praha 15 se v počtu obyvatel i bytů více než zdvojnásobily (tab. 4). V socialistickém městě se většina investic do bytového fondu soustřeďovala obvykle do výstavby obytných komplexů vysokopodlažních domů, které vytvářejí ne úplně souvislý prstenec sídlišť obklopující vnitřní město.

Kartogram 2: Přírůstky a úbytky bytů v metropolitní oblasti Prahy v období 1980-1991

Tabulka 4: Základní územní jednotky s největšími relativními a absolutními přírůstky obyvatelstva, bytů a domů v období 1980-1991

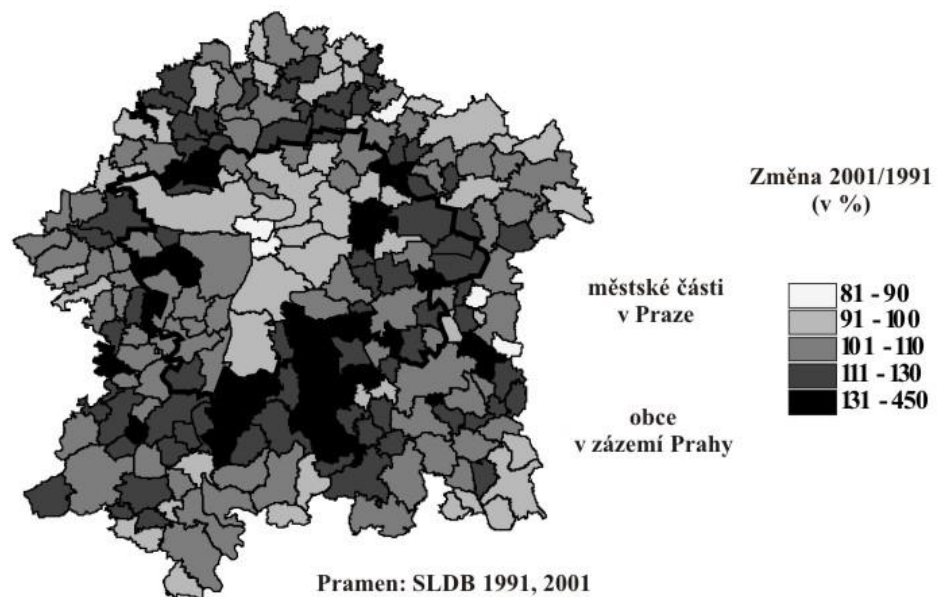
Základní územní jednotky		Populační přírůstek 1980-1991		Přírůstek bytů 1980-1991		Přírůstek domů 1980-1991		Byty v RD obd. výstavby 1981-1990 *)	
		absol.	relat.	absol.	relat.	absol.	relat.	absol.	relat.
městské části Prahy	Praha 13	31997	916,25	10 800	915,09	417	141,33	125	1,02
	Praha-Petrovice	4474	638,39	1 604	672,86	75	134,40	30	1,54
	Praha-Řepy	16772	666,81	6 084	660,22	294	150,60	65	1,08
	Praha 12	37789	271,37	14 109	291,83	671	129,51	293	2,82
	Praha 15	14907	218,81	5 687	228,72	322	127,40	143	2,84
	Praha-Libuš	3936	233,79	1 296	225,58	65	108,18	138	9,43
	Praha-Zličín	1217	166,29	432	170,59	58	115,98	55	10,07
	Praha-Újezd nad Lesy	2635	175,03	781	163,65	149	114,45	227	22,41
	Praha 11	26800	144,95	11 453	157,48	728	142,35	301	2,94
	Praha 14	7013	140,57	3 015	149,91	155	107,75	188	4,41
	Praha-Letňany	3766	135,31	1 650	147,43	55	111,18	17	1,07
	x	Modletice	124	152,54	50	172,46	11	125,58	6

Pramen: SLDB 1980, 1991, 2001

Poznámky: absol. - absolutní, relat. - relativní (v %); x - obec v zázemí Prahy; pořadí ZÚJ dle největších relativních přírůstků bytů; relativní populační přírůstek a relativní přírůstek bytů - více než 30 %, absolutní populační přírůstek - více než 100 obyvatel, absolutní přírůstek bytů - více než 25; *) počet a podíl bytů v rodinných domech z období výstavby 1981-1990 (100 % - byty z období 1981-1990)

Nejvýznamnějších relativních populačních přírůstků, relativních přírůstků trvale obydlených bytů a domů dosáhly v postsocialistickém období malé městské části na okrajích Prahy, zejména na jihovýchodě a jihu, a obce kolem Prahy v rámci území okresů Praha-západ a Praha-východ. Za zmínku stojí městská část Praha-Újezd při dálnici D 1 u Průhonice, která v letech 1991-2001 zvětšila počet obyvatel 3,6krát, bytů 4,5krát a domů 2krát. V zázemí Prahy se v počtu obyvatel, bytů i domů zdvojnásobila obec Ohrobec a v počtu obyvatel i bytů obec Vestec (tab. 5). V jihovýchodní až jižní části hlavního města a k nim přilehlých obcích v zázemí Prahy se nachází lokalita s největšími relativními přírůstky obyvatel, trvale obydlených bytů a domů: Praha-Benice, Praha-Křeslice, Praha-Újezd, Praha-Šeberov, Praha-Kunratice (domů jen o 17 % více), Vestec, Jesenice, Dobřejovice, Psáry, Sulice a jižně od Prahy další stejně významná lokalita: Dolní Břežany, Ohrobec, Zvole a Březová-Oleško (kartogram 3, tab. 5). Tyto lokality vytvářejí dva souvislé pásy, kde se projevuje suburbanizace, kde dochází k výstavbě individuálního bydlení a kde převažuje podíl nově vystavěných bytů v rodinných domech (vyjma m. č. Praha-Kunratice a Praha-Újezd /tab. 5/). Na jihovýchodě se nachází osamocená lokalita s vysokým relativním přírůstkem obyvatel, bytů i domů - obec Světlá, na východním okraji hlavního města Prahy lze zmínit městskou část Praha-Koloděje. Na severozápadě podobných relativních přírůstků dosáhla Praha-Přední Kopanina. V obou srovnávaných obdobích, 1980-1991 a 1991-2001, významně zvětšují svůj podíl obyvatel i bytů Praha 13 (Jihozápadní Město) a Praha 14 (se sídlištním komplexem Černý Most), kde se více než 90 % bytů z období 1980-1991 a 1991-2001 nachází v bytových domech (tab. 4, 5). Zde se v 90. letech 20. století dokončovala panelová výstavba bytů započatá v 80. letech a realizovaly se i nové projekty. Podle úvodního vymezení územních zón v metropolitní oblasti Prahy patří všechny výše zmíněné lokality kromě městských částí Praha 13, Praha 14 a Praha-Kunratice do příměstské oblasti.

Kartogram 3: Přírůstky a úbytky bytů v metropolitní oblasti Prahy v období 1991-2001

Tabulka 5: Základní územní jednotky s největšími relativními a absolutními přírůstky obyvatelstva, bytů a domů v období 1991-2001

Základní územní jednotky		Populační přírůstek 1991-2001		Přírůstek bytů 1991-2001		Přírůstek domů 1991-2001		Byty v RD obd. výstavby 1991-2001 *)	
		absol.	relat.	absol.	relat.	absol.	relat.	absol.	relat.
městské části Prahy	Praha-Újezd	1 294	361,94	521	449,66	153	202,68	107	23,57
	Praha-Kunratice	2 149	164,71	746	164,70	157	117,37	189	22,58
	Praha 13	16 540	146,05	7 391	160,96	558	139,13	247	3,93
	Praha 14	12 477	151,34	4 938	154,53	436	120,24	284	7,03
	Praha-Vinoř	691	137,33	265	140,71	59	111,85	77	25,58
	Praha-Šeberov	404	132,58	164	140,29	112	131,11	114	69,09
	Praha-Koloděje	204	132,48	83	138,97	65	131,55	90	97,83
	Praha-Benice	102	139,84	36	136,36	34	143,04	42	89,36
	Praha-Křeslice	108	145,96	27	132,53	23	131,94	17	100,00
	Praha-Přední Kopanina	119	137,30	35	132,11	35	132,11	42	100,00
obce v zázemí Prahy	Vestec	405	209,76	155	214,81	100	180,65	86	55,13
	Ohrobec	338	230,50	103	203,00	100	207,53	93	100,00
	Zvole	330	159,67	146	187,95	125	176,22	123	99,19
	Dolní Břežany	399	138,18	158	144,51	107	136,03	118	65,19
	Psáry	505	138,58	171	144,30	154	152,74	173	100,00
	Jesenice	717	140,78	248	140,86	213	149,65	253	84,33
	Dobřejovice	142	133,41	51	138,64	42	137,50	35	87,50
	Světice	175	134,38	61	137,20	55	137,93	62	100,00
	Březová - Oleško	118	146,46	34	132,69	48	153,33	24	100,00
	Sulice	216	143,90	62	132,29	60	136,81	64	96,97

Pramen: SLDB 1991, 2001

Poznámky: absol. - absolutní, relat. - relativní (v %); pořadí ZÚJ dle největších relativních přírůstků bytů; relativní populační přírůstek a relativní přírůstek bytů - více než 30 %, absolutní populační přírůstek - více než 100 obyvatel, absolutní přírůstek bytů - více než 25; *) počet a podíl bytů v rodinných domech z období výstavby 1991-2001 (100 % - byty z období 1991-2001)

Na základě vypočtených vysokých relativních přírůstků obyvatelstva, bytů i domů v letech 1991-2001, zároveň vysokého podílu bytů v rodinných domech z období 1991-2001 a lokalizace městských částí a obcí v příměstské oblasti lze vyvodit, že se v uvedených lokalitách (Praha-Benice, Praha-Křeslice, Praha-Šeberov, Vestec, Jesenice, Dobřejovice, Psáry, Sulice, Dolní Břežany, Ohrobec, Zvole, Březová-Oleško, Praha-Koloděje a dalších) projevoval proces suburbanizace. Naopak zejména v městských částech Praha 13 a Praha 14 s vysokými relativními přírůstky obyvatelstva a bytů v obdobích 1980-1991 i 1991-2001, zároveň vysokým podílem bytů v bytových domech z let 1981-1990 i 1991-2001 a jejich lokalizací v rámci kompaktního města lze potvrdit, že se zde v 90. letech 20. století stavěly ještě panelové domy a šlo tedy zvláště v případě Prahy 13 o pokračování výstavby sídlišť z 80. let.

V Praze se v letech 1980-1991 snížil počet obyvatel o 10 % a více ve 23 městských částech (do 9 % v 11) a počet bytů o 10 % a více v 10 městských částech (do 9 % v 18) (kartogram 2). V letech 1991-2001 klesl počet obyvatel o 10 % a více v 5 městských částech (do 9 % v 13) a počet bytů o 10 % a více ve 2 městských částech (do 9 % v 12) (kartogram 3). V zázemí Prahy došlo k největším populačním úbytkům o 10 % a více v 71 obcích (do 9 % v 62) a

bytovým úbytkům o 10 % a více ve 49 obcích (do 9 % v 63) v období 1980-1991. Naopak v období 1991-2001 se snížil počet obyvatel i bytů o 10 % a více jen ve 3 obcích (do 9 % počet obyvatel ve 22 obcích a počet bytů ve 27 obcích).

Pro centrální části města Praha 1 a Praha 2 byly v obou sledovaných obdobích typické srovnatelné relativní populační úbytky (o 18-19 %) a relativní úbytky bytů (o 12-14 %). V letech 1980-1991 kromě centrálních částí města se v Praze výrazně snížil počet bytů v městských částech nacházejících se přímo u administrativní hranice města nebo v její blízkosti mimo kompaktní město (vyjma m. č. Praha-Troja): Praha-Řeporyje, Praha-Slivenec, Praha-Velká Chuchle na jihozápadě, Praha-Lysolaje a Praha-Troja na severozápadě, Praha-Satalice na severovýchodě, Praha-Běchovice na východě a Praha-Uhřetěves na jihovýchodě. V socialistickém období 1980-1991 docházelo k populačním i bytovým úbytkům přibližně ve třech čtvrtinách všech obcí okresů Praha-západ a Praha-východ, v postsocialistickém období 1991-2001 pouze v méně než jedné pětině všech obcí v zázemí Prahy. Tyto výpočty opět ukazují, že suburbanizace se projevila až v postsocialistickém období, zatímco v socialistickém městě převažoval proces urbanizace.

ZÁVĚR

Hlavní trendy v prostorovém rozmístění obyvatelstva a bytů v rámci metropolitní oblasti Prahy jsou charakterizovány významnými úbytky v centru města a ve vnitřním městě po celé sledované období, vysokými přírůstky v zóně sídlišť v socialistickém období a významnými přírůstky v příměstské zóně v postsocialistickém období.

Období 1980-1991 a 1991-2001 se od sebe lišila tím, že socialistické kompaktní město mírně získávalo a postsocialistické kompaktní město mírně ztrácelo v počtu obyvatel, bytů i domů. Na druhou stranu příměstská oblast v počtu obyvatel i domů v letech 1980-1991 téměř stagnovala až ztrácela, v následujícím období 1991-2001 získávala. Z uvedeného hodnocení v příspěvku lze vyvozovat, že pro socialistické město byl typický proces urbanizace a v postsocialistickém městě převažuje proces suburbanizace. Při porovnání obou vývojových etap lze za dominantní změnu považovat soustředění velké části nové bytové výstavby v letech 1980-1991 do zóny sídlišť, která se vyznačovala nejmarkantnějšími populačními i bytovými přírůstky, a v období 1991-2001 do příměstské oblasti. Pouze v zázemí Prahy a celé příměstské oblasti lze zjistit opačné tendence - populační úbytek v letech 1980-1991 a populační přírůstek v letech 1991-2001, zatímco centrum města i vnitřní město se stále po obě období vyznačují populačními úbytky a zóna sídlišť naopak populačními přírůstky (i když v podstatně menší intenzitě v 90. letech 20. století).

V obou srovnávaných obdobích byl patrný značný úbytek obyvatel, bytů, popř. i domů v centru města a v menším rozsahu i ve vnitřním městě. Zatímco v socialistickém období hlavní příčinou bylo zanedbávání údržby, znehodnocení, degradace staršího bytového fondu a stěhování obyvatel do nově postavených panelových domů v sídlištích, v postsocialistickém období šlo především o odchod obyvatelstva způsobený jednak úbytkem obytné funkce vytěšňováním bydlení výnosnějším využitím spojeným s procesem komercializace a jednak růstem nákladů na bydlení v některých lokalitách v souvislosti s gentifikací či deregulací nájemného. Zmíněné změny v centru města jsou svým rozsahem omezeny a mají menší důsledek pro prostorovou organizaci metropolitní oblasti.

V zóně sídlišť docházelo v obou sledovaných obdobích k přírůstkům obyvatelstva, bytů i domů, ale ve velice rozdílné intenzitě. Největší přírůstky v počtu obyvatel, bytů, ale i domů

vykazuje zóna sídlišť v socialistickém městě ve srovnání s ostatními vymezenými zónami v obou obdobích. Do této zóny se v rámci komplexní bytové výstavby soustředila výstavba nových bytů, proto se většina obyvatel stěhovala do sídlišť. Některé lokality centrálních a vnitřních částí měst z důvodu nevyhovujícího bytového fondu a některá menší sídla v zázemí Prahy (nezařazena mezi střediska v rámci střediskové sídelní soustavy) z důvodu nedostatečných investic ztrácely své obyvatelstvo a to směřovalo do nově vystavěných sídlišť. V postsocialistickém městě byl přírůstek obyvatelstva, bytů i domů mírnější, neboť doznívá výstavba bytů v panelových domech započatá v 80. letech 20. století.

Zatímco příměstská oblast jako jediná z hlediska počtu obyvatel a domů v socialistickém období téměř stagnovala až ztrácela, v období 1991-2001 tato zóna narůstala. Tyto přírůstky byly způsobeny přílivem obyvatelstva do lokalit s nižší hustotou zalidnění a nižší hustotou zástavby mimo kompaktní město, ale ještě v rámci metropolitní oblasti, což lze považovat za projev procesu rezidenční suburbanizace. V socialistickém období byla rezidenční suburbanizace v podstatě pozastavena a začala se pozvolna rozvíjet teprve ve 2. polovině 90. let 20. století. Populační a bytové přírůstky v příměstském prostoru jsou výraznou hybnou silou změn v příměstské oblasti a metropolitním území. Podle Lichtenberger (2002) jsou příměstské oblasti charakterizovány přírůstkem obyvatelstva a růstem spotřeby půdy pro městské funkce - bydlení, vzdělání, práci, volný čas, dopravu. Tyto změny se teprve začínají dynamičtěji projevovat, nicméně v dlouhodobější perspektivě lze předpokládat, že patrně významně ovlivní prostorovou organizaci metropolitní oblasti. Rezidenční suburbanizace přispívá k přeměně struktury osídlení. Vytváření nových sídelních struktur přináší dlouhodobé prostorové rozmístění obyvatel v krajině, které na sebe váže další lidské aktivity.

LITERATURA

- LICHTENBERGER, E. (2002): *Die Stadt. Von der Polis zur Metropolis*. Primus Verlag, Darmstadt.
- MUSIL, J. (2002): *Urbanizace českých zemí a socialismus*. In: Horská, P., Maur, E., Musil, J.: *Zrod velkoměsta*. Paseka, Praha, s. 237-297.
- OUŘEDNÍČEK, M., SÝKORA, L. (2002): *Současné změny v rozmístění obyvatelstva a v sociálně prostorové struktuře Prahy*. Demografie, 44, č. 4, s. 270-272.
- SÝKORA, L. (2001): *Proměny prostorové struktury Prahy v kontextu postkomunistické transformace*. In: Hampl, M. (ed.): *Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie*. KSGRR PřF UK, Praha, s. 127-166.
- SÝKORA, L. (2002): *Suburbanizace a její důsledky: výzva pro výzkum, usměrňování rozvoje území a společenskou angažovanost*. In: Sýkora, L. (ed.): *Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky*. Ústav pro ekopolitiku, Praha, s. 9-19.
- SÝKORA, L., ČERMÁK, Z. (1998): *City growth and migration patterns in the context of „communist“ and „transitory“ periods in Prague's urban development*. *Escape, Populations, Sociétés*, 1998, no. 3, s. 405-416.

Prameny Českého statistického úřadu (2003):

- Sčítání lidu, domů a bytů 1980, 1991, 2001. In: *Sčítání lidu, domů a bytů 2001*. Hlavní město Praha. Analýza výsledků sčítání lidu, domů a bytů k 1.3.2001 v kraji. ČSÚ, Praha.
- Sčítání lidu, domů a bytů 1980, 1991, 2001. In: *Sčítání lidu, domů a bytů 2001*. Okres Praha-východ. ČSÚ, Praha.
- Sčítání lidu, domů a bytů 1980, 1991, 2001. In: *Sčítání lidu, domů a bytů 2001*. Okres Praha-západ. ČSÚ, Praha.

Sčítání lidu, domů a bytů 2001. In: Sčítání lidu, domů a bytů k 1.3.2001 - základní informace o obcích. Hlavní město Praha. ČSÚ, Praha.

Sčítání lidu, domů a bytů 2001. In: Sčítání lidu, domů a bytů k 1.3.2001 - základní informace o obcích. Okres Praha-východ. ČSÚ, Praha.

Sčítání lidu, domů a bytů 2001. In: Sčítání lidu, domů a bytů k 1.3.2001 - základní informace o obcích. Okres Praha-západ. ČSÚ, Praha.

Mgr. Darina Posová

Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta

katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Albertov 6, 128 43 Praha 2

Tel.: 221 951 385, fax: 224 920 657

E-mail: posova@natur.cuni.cz, <http://www.natur.cuni.cz/~posova/>

.....
Autor: POSOVÁ, Darina

Název článku: Změny v prostorovém rozmístění trvalého bydlení a obyvatelstva v Praze: období socialistického a postsocialistického města

Editor sborníku: WAHLA, Arnošt

Název sborníku: Geografie a proměny poznání geografické reality

[Edice: Sborník příspěvků z Mezinárodní geografické konference]

Rok vydání: 2004

Místo vydání: Ostravská univerzita v Ostravě

První stránka: 238

Poslední stránka: 253

ISBN 80-7042-788-4

.....